

ІВАН ФОМИЧОВ – УЧАСНИК ФРАНЦУЗЬКОГО РУХУ ОПОРУ ПЕРІОДУ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Серед історичних подій ХХ ст. великий вплив на долю багатьох європейців мала Друга світова війна, розпочата гітлерівською Німеччиною. Її важливою частиною був рух Опору, що розгорнувся в окупованих німцями країнах. Щодо національного складу руху Опору, то він був інтернаціональним. Часто люди не з власної волі опинялись далеко від Батьківщини. Знаходячись на чужині, вони вливались у ряди борців з німецькими нацистами. Прикладом цього є біографія уродженця України, учасника французького руху Опору Івана Федоровича Фомичова. Він народився 9 травня 1922 р. в селищі Чапаєво (зараз – сел. Слобожанське Кегичівського району) на Харківщині. У травні 1941 р. він був призваний на військову службу, а б лияня важкопораненим потрапив у німецький полон. Спочатку він був направлений до шпиталю у німецькому містечку Хаммерштейне. У жовтні 1942 р. його з іншими радянськими військовополоненими відправили до Франції. В одному вагоні із Фомичовим їхали В. Таскін, М. Нікітін, І. Голівець, М. Штиков, яких дружба пов'язала на довгі роки. Ця група полонених опинилась у шахтарському містечку Брувіль, що у Лотарингії. Їх поселили в одному бараці, але працювали вони на різних шахтах. Кожного військовополоненого закріплювали за вільнонайманими шахтарями. Останні як могли допомагали в'язням: підготовували, намагались полегшити їх роботу, повідомляли про події на німецько-радянському фронті. Не дивлячись на небезпеку, полонені створили підпільну організацію. За рішенням комітету І. Фомичов та В. Таскін відправились у Париж для встановлення контакту з місцевими партизанами. Більше місяця вони добирались до французької столиці. У цьому їм допомагали французи та російські емігранти. У Парижі вони отримали нові документи. Згодом І. Фомичов разом із І. Кузнецовим виїхав до Нормандії, де очолили партизанські загони «Чапаєв» і «Сталінград». Патріоти проводили диверсії на дорогах, знищували окупантів та їх поплічників. Налагодили контакт з деголлівськими організаціями руху Опору, які ділилися вибухівкою та зброєю, отриманою із Великобританії. Згодом партизани перебрались у Бретань, де продовжували боротьбу. Влітку 1944 р. І. Фомичова та І. Кузнецова викликали у Центр і направили на формування нових партизанських загонів, що воювали неподалік від Парижа. 19 серпня 1944 р. в столиці Франції почалось повстання. Цього ж дня І. Фомичову було доручено із групою партизан визволити від гітлерівців вулицю Гренель, де розташовувалось консульство Радянського Союзу. Після визволення радянського консульства партизани пішли далі – на площу Бастилії. Біля одного перехрестя сталася сутичка із німцями, у якій І. Фомичова знову було поранено. Після лікування Іван Федорович повернувся додому. Працював на місцевому цукровому заводі, потім – на компресорній станції газопромислу. Згодом одружився. У 2007 р. Фомичов помер.

Ключові слова: Франція, Друга світова війна, Іван Федорович Фомичов, рух Опору, партизани, загін «Чапаєв», полон, військовополонені, інтернаціоналізм, окупанти, повстання, диверсії.

Серед історичних подій ХХ ст. великий вплив на долю багатьох європейців мала Друга світова війна, розпочата гітлерівською Німеччиною. Її важливою частиною був рух Опору, що розгорнувся в окупованих німцями країнах. Один із гітлерівських воєначальників цього періоду Л. Рендулич писав: «Історія війн не знає жодного прикладу, коли партизанський рух відігравав би таку ж значну роль, яку він відігравав в останній світовій війні. За своїм розмахом він становив дещо зовсім нове у воєнному мистецтві. За тим колосальним впливом, який він справив на фронтові війська і проблеми постачання, роботу тилу та управління в окупованих районах, він став складовою поняття тотальної війни. Партизанський рух, що роками поступово посилювався в Росії [тобто СРСР. – О.Д.], в Польщі, на Балканах, а також у Франції та Італії, вплинув на характер всієї світової війни» [9, с.135].

Щодо національного складу європейського Руху Опору, то він був інтернаціональним. Часто люди не з власної волі опинялись далеко від Батьківщини. Але знаходячись на чужині, вони включались у боротьбу з німецькими нацистами, допомагаючи виборювати мир із загальним ворогом. Прикладом цього є біографії вихідців із СРСР, зокрема з України, які пліч-о-пліч боролися у Франції, наближаючи свято Перемоги.

Аналіз документальних джерел і наукової літератури засвідчує, що в уявленнях німецькими загарбниками країнах Європи з самого початку окупації розгорталася визвольна, антифашистська боротьба. Вона мала різні форми і методи; характеризувалася полінаціональним складом, участю в ній різних верств населення, незалежно від ідеологічних, політичних і релігійних переконань. У західноєвропейських країнах, захоплених гітлерівцями, умови для антифашистського руху були виключно складними, оскільки маріонеткові уряди підтримували встановлені в них окупаційні режими і жорстоко придушували будь-які прояви опозиції. Проте і в цих державах особливо після низки поразок нацистських військ на німецько-радянському фронті, Рух Опору з 1943 р. набув масового характеру, в т.ч. у Франції.

Свій внесок у боротьбу за мир в європейському Русі Опору в роки Другої світової війни вносили і українці з числа емігрантів, радянських військовополонених і примусово вивезених нацистами на роботи до Західної Європи.

У науковому контексті проблема Руху Опору в роки Другої світової війни є значущою. До неї зверталися всі післявоєнні покоління істориків. Однак, є багато проблем, що залишаються мало дослідженими. Зокрема, однією з таких «білих плям» у вітчизняній історіографії є питання про участь вихідців з України у західноєвропейському Русі Опору. Воно поки що не отримало належного висвітлення та потребує клопіткої роботи з боку краєзнавців та істориків.

Варто зауважити, що в дослідженні цього питання зустрічаються великі труднощі. Умови окупаційного режиму змушували радянських громадян, учасників європейського Руху Опору, в ці-

лях конспірації обходитися мінімумом документів у вигляді бойових донесень, відомостей та інформації про виконану роботу. До того ж, багато з цих документів не збережено, адже органи НКВС під час репатріації колишніх радянських військовополонених вилучали документи та нагороди за мужню боротьбу в рядах європейського Опору, зокрема і французького. Багато з того, що залишилось на руках, партизани у 1960-х рр. передали у центральні архіви і музеї, розташовані у Москві.

Метою даної статті є висвітлення бойового шляху уродженця України, учасника французького Руху Опору Івана Федоровича Фомичова.

Стосовно особистості І. Фомичова, то про нього у радянські часи писали в місцевій та республіканській пресі [1-3, 5, 7, 12]. Є інформація у спогадах його соратника по боротьбі В. Таскіна [10]. В 1965 р. у Харкові були надруковані мемуари учасників руху Опору в різних європейських країнах, зокрема й І. Фомичова [11].

Французький партизан Іван Федорович Фомичов народився 9 травня 1922 р. в селищі Чапаєво (зараз – Слобожанське Кегичівського району) на Харківщині. В травні 1941 р. він був призваний на військову службу, яку проходив у Прибалтиці в артилерійських військах. Іван Федорович розповідав: «Час був тривожний: в Європі вже другий рік йшла друга світова війна. Але всі ми сліпо вірили нашим вождям, що панікувати зайве, бо ж, мовляв, ніхто не насмільється напасти на нашу могутню й непереможну державу» [7]. Утім 22 червня гітлерівська Німеччина напала на Радянський Союз і громадяни країни на власній долі переконалися, що це не так. Радянські війська з кровопролитними боями відступали на схід.

Доленосним для І. Фомичова стало 6 липня 1941 р. Цього дня артилеристи зайняли оборону на березі річки. Тільки вони окопали свої «сорокоп'ятки», підготували снаряди, як хтось крикнув: «Танки!» Усі кинулись до гармат. «Отямився я від страшної болі, що пронизувала усе тіло. Припідняв голову і побачив довгу низку поранених та убитих. Німецький офіцер з пістолетом у руці йшов вздовж ряду, ногою перевертаючи тіла. Роздавався постріл і він йшов далі – ближче до мене. Страху не було, його заглушили біль та образа – уже все скінчено, а я не зробив жодного пострілу», – згадував Іван Федорович [11, с.145].

І. Ф. Фомичов. Післявоєнне фото

Йому пощастило. Підїхало авто і німецький офіцер, який сидів у ньому, покликав убивцю поранених червоноармійців. І. Фомичов знепритомнів. Він не міг згадати, як його погрузили в машину, як йому зробили перев'язку як завантажили у вагон. Так чоловік опинився у німецькому містечку Хаммерштейне (тепер – м. Чорне Поморського воєводства Польщі). Спочатку він потрапив до госпіталю. Начальник госпіталю, німець, оглянувши поранену ногу, наказав її ампутувати. Та бельгійський лікар пожалів молодика, вирішивши зберегти ногу. «Бельгійці – лікарі, санітари, поранені французи оточили мене зворушливою турботою. Вони ділилися зі мною їжею та цигарками, подовгу просиджували біля ліжка, намагаючись розважити...» [10, с.145]. Коли І. Фомичов почав одужувати, німці перевели його до концтабору.

У 1942 р. поблизу французьких міст, а також у вугільному басейні Па-де-Кале, на південному і західному узбережжі Франції з'явилися німецькі концтабори. В них перебували як військовополонені, так і цивільні громадяни, насильно вивезені гітлерівцями на роботу в західноєвропейські держави [4, с.87]. У жовтні 1942 р. частину радянських військовополонених відправили до Франції. До цієї групи потрапив й Іван Федорович. Везли в'язнів в ешелоні із закритими дверима й затягнутими колючим дротом вікнами під посиленою вартою. В одному вагоні з Фомичовим їхали Василь Таскін, Микола Нікітін, Іван Голівець, Микола Штиков, яких дружба пов'язала на довгі роки.

Ця група полонених опинилась у шахтарському містечку Трувіль, що у Лотарингії. Їх поселили в одному бараці. Але працювали вони на різних шахтах: так, Іван Фомичов опинився у третій, а Василь Таскін – у четвертій [1].

Кожного військовополоненого закріплювали за вільнонайманими шахтарями – французами або поляками. Шахтарі як могли допомагали в'язням: підгодовували, намагались полегшити їх роботу, мінімально навантажуючи вагонетки. І, звичайно, повідомляли про події на німецько-радянському фронті.

Так, Василь Таскін заприятелював із поляком Юзефом, який допоміг йому організувати втечу. Це сталося 1 січня 1943 року. Втеча виявилась невдалою – наприкінці березня цього ж року чоловіки потрапили в облогу і були повернені до концтабору. Після тортур і знущань їх відправили працювати на шахту № 3, де працював І. Фомичов [5].

Не дивлячись на небезпеку, полонені створили підпільну організацію в складі Івана Голівця, Михайла Козловського, Миколи Нікітіна, Василя Таскіна, Василя Третякова та Івана Фомичова [10, с.196]. Отриману від вільнонайманих шахтарів інформацію про стан на німецько-радянському фронті підпільники записували і розповсюджували у листівках. Крім того, агітували радянських військовополонених не йти на службу до власівської армії, а отже – не ставати зрадниками. В усіх шести шахтах, де працювали в'язні із Радянського Союзу, підпільний комітет сформував диверсійні групи. Їх члени ламали транспортери, відбійні молот-

ки, завалювали штреки тощо [1]. Однак підпільники хотіли, щоб їх антифашистська боротьба була ефективнішою. І тому на одному із засідань комітету було прийнято рішення відправити двох чоловік у Париж для встановлення контакту з місцевими партизанами. Вибір пав на Івана Фомичова та Василя Таскіна.

Слід відзначити, що в Франції з німецькими окупантами та колабораціоністським урядом Петена боролися партизани і підпільники, очолювані соціалістами, комуністами, профспілками, радикалами. Восени 1942 р. до них приєдналися прибічники Шарля де Голля (деголівці). У травні 1943 р. була створена Національна Рада Опору, а у червні – Французький комітет національного визволення на чолі з де Голлем [14, с.171-215]. До 1943 р. в Франції діяли відносно невеликі загони франтирерів [17]. Але поступово Рух Опору значно активізувався. Однією з причин цього стали перемоги Червоної армії під Сталінградом і Курськом. У всіх трудових і концентраційних таборах створювалися глибоко законспіровані антинацистські табірні, а потім і міжтабірні комітети. В складі французького Руху Опору було чимало вихідців із СРСР [4, с.89-90], зокрема з України.

Для здійснення запланованої втечі наших співвітчизників були задіяні вільнонаймані шахтарі – французи Моріс, Мішель і поляк Ян [10, с.196; 11, с.146]. Моріс роздобув для втікачів цивільний одяг, а Мішель організував їм перший притулок. Описуючи їхню втечу, І. Фомичов зазначав: «Ян точно з'ясував становище на шахті, розповів нам, через які ворота можна непомітно вислизнути разом із французами та поляками, що поверталися з роботи, дав продукти на дорогу. 12 червня 1943 р. наша зміна закінчувалась об 11 годині. Ще в штреку ми затерли вугільним пилом і мазутом намальовані величезні білі букви – позначки радянських військовоповолонених, непомітно попрощалися з тими, хто знав про втечу, і піднялися наверх разом із французами. Швидко умившись, наділи заготовану одягу, берети і направились до воріт» [11, с.146]. Перерізавши дрот, який відділяв шахту від городів, втікачі проповзли на подвір'я Мішеля, де на них чекала його дружина, яка дала харчів і вивела на вулицю. Тут чоловіки почули гул сирени: про їх втечу стало відомо у таборі. В. Таскін згадував: «День ми пролежали у посівах пшениці, а з наступом темряви відправились далі і йшли усю ніч» [10, с.196]. Спочатку йшли лише вночі, тримаючись подалі від доріг і населених пунктів. Але згодом, вирішили йти вдень. Коли закінчилися продукти, змушені були просити їх у місцевих жителів, які допомагали і ділились останнім з втікачами. Згодом І. Фомичов і В. Таскін дісталися до передмістя м. Амьєна – Корбі. Непомітно оминули вартового на мосту і зайшли до будинку Марти Буланже (по чоловіку – Кателуа) на його околиці. Господарка, що люто ненавиділа гітлерівців, нагодувала втікачів і дала можливість відпочити. Вранці, переодягнувшись у селянську одягу, вони сховались на городі неподалік від лісу.

Вдень Марта зателефонувала своїй сестрі Рене Буланже (Ненет) із підпільної групи. Рене терміново взяла вантажну ма-

Сім'я Ненет Буланже. 1965 р.

шину і виїхала до місця схованки чоловіків. На авто вони доїхали до її будинку в селищі Амле, а через шість днів разом із братом Інелем переховала їх на покинутій фермі в Орнуай поблизу Амьена. Там вони переховувались два тижні. За цей час вони познайомились із емігрантом Михайлом (Михайло Гафт, родом з Конотопа) і поляком Петром (Ігнатом Сабещуком), які свого часу воювали в Іспанії у складі інтербригад, а після – боролись із гітлерівцями на території окупованої Франції [1; 10, с.197]. Михайло і Петро переправили Фомичова і Таскіна до Парижа. Це сталося 14 липня 1943 р. [1]. Тут вони познайомились ще з одним емігрантом – Жоржем (Георгієм Володимировичем Шибановим, уродженцем м. Миколаєва). Він влаштував втікачів на конспіративній квартирі, де господарем був Мішель Франк. За вказівкою

Жоржа І. Фомичов і В. Таскін стали вивчати французьку мову. Виходити на вулицю їм було заборонено через відсутність документів. Днів через десять підпільники видали втікачам паспорти, продовольчі та хлібні картки. За документами І. Фомичов став поляком Андре Формінським, а В. Таскін – болгаринином Базилем [10, с.107; 11, с.148]. З цього часу вони мали можливість знайомитись з містом. Незабаром чоловіки перебралися на квартиру до чеха Шоллера [11, с.148]. Саме тут Іван Федорович дізнався про визволення Харківщини від німецьких загарбників. Його радості не було меж. Йому хотілося боротися з ворогом, знищувати його, нехай і не на Батьківщині, бо він розумів, що й таким чином він зробив би свій внесок у Перемогу. Разом з Василем Костянтиновичем вони наполягали дати їм будь-яке доручення аби не сидіти без діла.

Нарешті їх залучили до боротьби. З ними зустрівся представник Центрального Комітету (далі – ЦК) Французької Компартії Гастон Ларош [10, с.197]. За його наказом Василь Таскін разом з іншими вихідцями з СРСР – втікачами із концтаборів повинен був створити спеціальний орган на кшталт штабу з формування радянських партизанських загонів. На початку 1944 р. був створений ЦК радянських військовополонених. До його складу увійшли вінничанин М. Слободинський (секретар ЦК і редактор газети «Советский патриот»), черкащанин І. Скрипай (відповідальний за підбір кадрів) і В. Таскін (після війни проживав у м. Одеса) – (відповідальний за організацію підпільних комітетів у

концтаборах і партизанських груп на сході Франції) [8; 10, с.200]. Завданнями комітету було залучення нових членів, допомога радянським військовополоненим, організація їх втеч, формування партизанських загонів, ведення агітаційної та пропагандистської роботи не тільки серед громадян СРСР, що опинились у Франції, а й серед російських емігрантів.

За рішенням «Союзу російських патріотів», створеного російськими емігрантами, І. Фомичов та І. Кузнецов (радянський офіцер, який втік із концтабору) виїхали до Нормандії в супроводі молодої французької дівчини, яка передала їм ручний кулемет. Так вони стали бійцями партизанського з'єднання, яке діяло в районі міст Алансон, Де Мерлеро і Гассе (департамент Орн) [2]. Ним командував італієць Маріо. З'єднання, до якого потрапив І. Фомичов, було зібранням представників різних народів. До його складу входили французи, італієць, іспанець, болгарин та два українця – харків'янин Василь Харченко та одесит Федір Федоров [15, р. 223-236]. Згодом у ньому було виділено два загоны «Чапаєв» і «Сталінград», відповідно на чолі з І. Фомичовим та І. Кузнецовим. На фермі біля залізничної станції Гассе, вони зустрілись зі своїми підлеглими. Обидва загоны провели 18 бойових операцій [6, с.45]. Подвигам чапаєвців був присвячений лютневий (1944 р.) випуск газети «Советский патриот» [4, с.94].

Спочатку зброї у партизанів і франтирерів майже не було. Але цей факт їх не міг зупинити. Розпочали боротьбу з диверсій на залізницях, оскільки ними повертались з відпочинку в Франції на Східний – німецько-радянський – фронт нацистські вояки. Туди ж перекидалась військова техніка з місцевих підприємств. Тому партизани вважали, що здійснюючи диверсії на залізницях у Франції, вони таким чином допомагали Червоній Армії громити ворога на Сході.

І. Фомичов згадував: «Рух тут здійснювався строго по графіку – до першої години ночі ходили цивільні поїзди, з часу до четвертій ранку – німецькі військові ешелони. Це полегшувало наше завдання, але залізниця ретельно охоронялась. Патрулі чергували на всіх ділянках» [11, с.149]. Перша операція виявилась невдалою. Не маючи вибухівки, вони просто розкручували рейки на стиках. Це займало багато часу і патрулі встигали помітити сміливців. Згодом месники виробили нову тактику: ставили обабіч дороги чергових, які попереджали про небезпеку за допомогою довгої мотузки. Коли німецький патруль проходив, партизани знову брались до роботи.

Загін налагодив контакт із різними організаціями французького Руху Опору, зокрема організаціями, що керувались деголівським командуванням із Лондону. Часто через них народні месники діставали вибухівку. Це дало можливість з'єднанню Маріо підірвати лінію електропостачання і залишити на деякий час без електрики кілька заводів, що випускали військову продукцію. Також на прохання деголівців було знищено декілька колабораціоністів [11, с.150; 12].

7-8 листопада 1943 р. партизани пустили під укіс два ешелони зі зброєю та німецькими військовослужбовцями. В зв'язку з цим, по тривозі були підняті німецькі військові підрозділи та французькі жандарми. Вони захопили в заручники 12 селян із ближнього села (так гітлерівці робили в усіх окупованих країнах для боротьби з рухом Опору). Про це партизан повідомив франтирер Роже із цього села. Партизани змушені були перейти в інше місце розташування – закинута церква, перетворена на укріплений пункт. Не дивлячись на загрозу потрапити в заручники, селяни допомогли патріотам. Посилення репресій щодо місцевих жителів змусило месників перейти у Бретань, де залізничний рух був більш інтенсивним. Партизани підірвали мости, склади з паливом, транспортні колони, залізничні полотна.

Влітку 1944 р. ситуація у Франції змінилась. 6 червня союзницькі (американські, британські та канадські) війська під командуванням генерала Д.Д. Ейзенхауера висадилися у Нормандії і стали витісняти німецьких загарбників із країни. Цього ж часу І. Фомичова та І. Кузнецова викликали у Париж. Тут їх направили на формування нових партизанських загонів. Разом із зв'язковою-француженкою вони відправились у район дії нових загонів, один із яких очолив Іван Федорович і знову назвав «Чапаєв». Він згадував: «У кожного з нас було по пістолету, автомату і парі гранат. Наступного ранку до місця зустрічі у лісі на велосипедах прибули двадцять п'ять наших майбутніх партизанів, колишніх радянських військовополонених, зібраних Г. Шибановим. Це були відмінні бойові хлопці, але ніхто з них не мав навіть пістолета. Колись так починали і ми» [11, с.151]. Щоб озброїтись, вони знищили кілька німецьких патрулів. Після цього перейшли до більш великих бойових операцій. На одному із шляхів месники захопили німецький танк, що відстав від колони. Знищивши екіпаж, вони забрали зброю і вибухівку. Після цього машину спалили. Інша операція була не зовсім вдалою. Бійці загону розташувались поблизу важливої автомагістралі, зробили завал з двох великих дерев і засіли поруч з автоматами і кулеметами. Ймовірно, німців хтось попередив, бо вони з'явилися з іншого боку, звідки їх не чекали. До того ж, зупинили машини на безпечній відстані, а потім і зовсім уїхали. Партизани дочекались іншої автоколоні, яка складалась із штабної та вантажної машин. Було вбито два офіцери і дванадцять солдатів. У легковому авто виявилось багато документів, оперативних карт, схем, які партизани забрали із собою та оперативно передали в Париж [12].

Повертаючись із завдання, патріоти зупинились на відпочинок неподалік від якогось поселення. Тут їх заарештували жандарми. «Прийшлося попрямувати у відділок, – згадував І. Фомичов. – Але тут сталося те, чого ми найменше могли очікувати. Начальник відділку – французький капітан, дізнавшись, що перед ним радянські партизани, не тільки дав нам можливість уйти з-під варти жандармів, а й вивів у ліс під носом у гітлерівців і побажав удачі» [11, с.152]. Виявилось, що цей капітан був під-

пільником, якого направили працювати в жандармерію для порятунку патріотів.

Як показують факти, на півночі Франції, в районі вугільних копаєнь та будівництва фортифікаційних споруд «Атлантичного валу» містилися понад два десятки гітлерівських робочих таборів для радянських полонених. Тут їх налічувалось 20-25 тис. осіб. Характерно, що з складу цивільних полонених становили вихідці з України. Ці обставини і визначили, згодом, той факт, що в північних департаментах Франції основну масу радянських партизан складали саме вони. Так із загальної кількості – 400-450 радянських партизан, що діяли в північних областях – 300-350 були українцями, а з 24 радянських партизанських загонів – 14 очолювали вихідці з України. Про ефективність їх дій у цій місцевості свідчать неповні дані: за 1943-1944 рр. їх силами було знищено або пошкоджено: 18 залізничних ешелонів, 26 паровозів, понад 300 вагонів, 10 автомашин із зброєю, 7 електроліній, понад 50 телефонно-телеграфних ліній, крупних мостів 2, телеграфно-телефонних ліній військового значення 90. Партизанські групи полонили 229 гітлерівців, які були передані союзникам [16, p. 321-325].

У серпні 1944 р. чапаєвці втратили контакт із Центром. Тоді І. Фомичов відправився до столиці. В цей час парижани активно готувалися до повстання, допомагаючи союзним військам швидше визволити Францію від німецьких окупантів. У той же час німці готувалися до оборони. У Венсенському лісі гітлерівці зводили барикади. Але на боротьбу із ними піднялися майже всі мешканці міста. У робочих кварталах створювались збройні групи. До столиці стягувались партизанські загоны, зокрема й радянські. Згодом був створений штаб повстання, який очолив командувач з'єднаними військами патріотів Паризького загону полковник Роль Тангі.

19 серпня 1944 р. почалось повстання. Цього ж дня І. Фомичову було доручено із групою партизан звільнити від гітлерівців вулицю Гренель, на якій розташовувалось консульство Радянського Союзу [2]. «Важко уявити хвилювання, що нас охопило. Після трьох років, проведених далеко від Батьківщини, після гітлерівських таборів і каторжної праці, втеч і боїв на землі Франції, нам належало стати визволителями на маленькому клаптику радянської землі в центрі Парижа!» – писав Іван Федорович [11, с.153]. Група швидко пройшла повз Ейфелеву вежу, перейшла через Сену. По вулиці Гренель попадались німецькі патрулі, але бійці просувались швидко до «свого» будинку. Підбігши до двоповерхової будівлі, розташованої в глибині великого двору, знищили німецьких охоронців та увірвалися у приміщення. Після невеликої перестрілки радянське консульство було визволене. І. Фомичов, піднявшись на другий поверх, знайшов прапор Радянського Союзу і підняв його над консульством. На очах бійців були сльози. «Хочеться кричати від радості та співати. Хрипкими від спазмів у горлі голосами ми заспівали «Інтернаціонал». І раптом ми помічаємо – ми співаємо не одні. На подвір'ї, у воріт, огорожі, на вулиці стоять люди, люди трудового Парижу і, піднявши очі до

червоного радянського прапора, знявши кепки і берети, співають разом із нами» [3; 11, с.154; 18]. А потім почулись оплески. І навіть на два ворожих снаряди, що пролетіли мимо у цей час, ніхто не звернув уваги [1, 23 березня].

Коли ейфорія спала, партизани пішли далі – на площу Бастилії. Біля одного перехрестя на них вилетіла німецька машина і з неї вискочили солдати. Зав'язалась рукопашна сутичка. Раптом почувся постріл: І. Фомичова було поранено. Товариші донесли його до метро, а звідти – доставили в шпиталь. Так закінчився бойовий шлях Івана Федоровича Фомичова... Бойовий... Але не життєвий! Кілька місяців його рятували в паризькому госпіталі. Тут він дізнався про Перемогу, що увінчала кінець війни. За європейським часом це сталося 8 травня. І ось у грудні 1945 р. настав хвилюючий день повернення до рідної домівки. Скільки радощів зазнали батьки!, адже вони, за все лихоліття не отримали від сина ані вісточки!

Незабаром Іван Федорович вийшов на роботу, бо треба було піднімати з руїн країну. Життя увійшло у звичне русло. Працював на місцевому цукровому заводі, потім – на компресорній станції газопромислу. Згодом створив сім'ю, виховав із дружиною доньку і сина. Пізніше, на зустрічах ветеранів війни селища або району хтось обов'язково вітав Івана Федоровича: «Бон жур, камрад!». 7 травня 2007 року Івана Федоровича Фомичова не стало. Його похоронили на місцевому цвинтарі [13].

Отже, на прикладі уродженця української Слобожанщини І. Фомичова і його побратимів переконаємося в тому, що боротьбу з гітлерівськими окупантами під час Другої світової війни вели різні країни і народи Європи. Включившись у Рух Опору, він мужньо боровся за мир в очолюваному ним загоні «Чапаєв» на Півночі Франції, що складався з вихідців із СРСР, зокрема з України. Самі життя і бойовий шлях І. Фомичова є яскравим прикладом мужності та незламності, великої любові до своєї Вітчизни і ненависті до ворога. У той же час це є фактом, що мир виборюється спільними зусиллями народів. І берегти його потрібно всім разом.

Список використаних джерел та літератури:

1. Белей О. Комрад Жан: документальний нарис // *Вечірній Харків*. 1977. 21, 23 березня.
2. Демиховский Н. Иван Фомичев – герой Парижа // *Сельская жизнь*. 1964. № 107. С. 4.
3. Елисаветский С. Это было в восставшем Париже // *Правда Украины*. 1974. 25 августа.
4. Кокорин М.А., Стручков А.А. Боевая деятельность советских патриотов на территории Франции // *Вопросы истории*. 1960. № 3. С. 88-101.
5. Лясковський В. Рядом с Пориком // *Правда Украины*. 1964. 6 августа.
6. Нечаев Г. Участие советских граждан в движении Сопротивления во Франции // *Военно-исторический журнал*. 1965. № 6. С. 37-50.
7. Нормандія – Кегичівка // *Слобідський край*. 1993. 8 червня.
8. Олійників О. Українці на фронтах Другої світової війни // *Чорноморські новини*. 2015. 21 травня.

9. Рендулич Л. Партизанская война // *Итоги Второй мировой войны: сб. ст. /под ред. И.Н. Соболева; пер. с нем. Л.К. Комоловой. Москва: Изд-во иностранной литературы, 1957. С. 135-155.*
10. Таскин В.К. С сознанием исполненного долга // *Против общего врага: Советские люди во Французском движении Сопротивления: сб. воспоминаний /под ред. И.В. Пароткина. Москва: Наука, 1972. С. 192-210.*
11. Фомичов И.Ф. Нормандия, Бретань, Париж // *От Карпат до Нормандии: Люди интернационального долга: сб. воспоминаний. Харьков: Прапор, 1965. С. 143-155.*
12. Фомичов И.Ф. Нормандия, Бретань, Париж... // *Радянська Україна. 1966. 26 червня.*
13. Фонд Слобожанського краєзнавчого музею, присвячений І.Ф. Фомичову.
14. Черкасов П.П. Франция // *Движение Сопротивления в Западной Европе. 1939–1945. Национальные особенности. Москва: Наука, 1991. С. 171-215.*
15. Gaston Laroche. On les nommait des йtrangers: les immigrйs dans la Rйsistance. Paris: Bouquins, 1965. 477 p.
16. David Schoenbrun. Maquis: Story of the French Resistance. Bristol: Robert Hale Ltd, 1990. 528 p.
17. Франтирери, або вільні стрільці – так називали добровольців-партизан, які подекуди залучались до партизанської боротьби.
18. У різних публікаціях цей епізод описаний по-різному. Автори взяли інтерпретацію саме І.Ф. Фомичова.

Е. В. Дьякова, Ю. А. Климчук

**Іван Фомичов – учасник французького руху
Спротивлення періоду Другої світової війни**

Среди исторических событий XX века большое влияние на судьбы многих европейцев имела Вторая мировая война, которую начала гитлеровская Германия. Ее важной составной частью было сопротивление Сопротивления, развернувшееся в оккупированных немцами странах. Относительно национального состава движения Сопротивления, то он был интернациональным. Часто люди не по собственной воле оказывались далеко от Родины. Но находясь на чужбине, они проводили борьбу с немецкими нацистами, помогая бить общего врага. Примером этого является биография уроженца Украины участника французского движения Сопротивления Ивана Федоровича Фомичова. Он родился 9 мая 1922 г. в пос. Чапаево (сейчас – пос. Слобожанское Кегичевского района) на Харьковщине. В мае 1941 г. он был призван на военную службу, а 6 июля тяжело раненным попал в немецкий плен. Сначала он был направлен в госпиталь в немецком городке Хаммерштейне. В октябре 1942 г. его вместе с другими советскими военнопленными отправили во Францию. В одном вагоне с Фомичовым ехали В. Таскин, Н. Никитин, И. Голивец, Н. Штыков, которых дружба связала на долгие годы. Во Франции им помогали французы, поляки, чехи, бельгийцы, итальянцы и др. Эта группа пленных оказалась в шахтерском городе Брувиль в Лотарингии. Их поселили в одном бараке, но работали они на разных шахтах. Каждого военнопленного закрепляли за несколькими шахтерами – французами или поляками. Шахтеры как могли помогали узникам: подкармливали их, пытались облепить их работу, сообщали о событиях на немецко-советском фронте. Несмотря на опасность, пленные организовали подпольную организацию. На одном из заседаний комитета было решено отправить

И. Фомичова и В. Таскина в Париж для установления контакта с местными партизанами. Более месяца они добирались до французской столицы. В этом им помогли французы и русские эмигранты. В Париже они получили новые документы и выехали в Нормандию, где возглавили партизанские отряды «Чапаев» и «Сталинград». Патриоты проводили диверсии на дорогах, уничтожали оккупантов и коллаборационистов. Наладили контакт с деголлевскими организациями движения Сопротивления, которые делились взрывчаткой и оружием, полученной из Великобритании. Со временем партизаны перебрались в Бретань, где продолжали борьбу. Летом 1944 г. И. Фомичова и И. Кузнецова вызвали в Центр и направили на формирование новых партизанских отрядов, воевавших недалеко от Парижа. 19 августа 1944 г. в столице Франции началось восстание против гитлеровских оккупантов. И. Фомичову было поручено с группой советских партизан вычистить от гитлеровцев улицу Гренель, где размещалось консульство Советского Союза. После освобождения советского консульства партизаны пошли дальше – на площадь Бастилии. В этом бою он был ранен. После лечения вернулся домой. До выхода на пенсию работал на сахарном заводе, потом – на компрессорной станции газовой промышленности. Создал семью. В 2007 г. Фомичов умер.

Ключевые слова: Франция, Вторая мировая война, Иван Федорович Фомичов, Движение Сопротивления, партизаны, отряд «Чапаев», плен, военнопленные, интернационализм, оккупанты, восстание, диверсии.

H. Djakova, Y. Klimchuk

Ivan Fomichov – participant of the French Resistance Movement of the Second World War

Among the historical events of the 20th century the Second World War which was started by Hitler had a great influence on the destiny of many European people. The Resistance Movement which took place in the countries occupied by Germans was an important part of the war. People of different nationalities participated in the Movement. Very often people found themselves far away from their Motherland contrary to their desire, but being in a foreign country they helped to fight against the common enemy. An example of this is a biography of Ivan Fedorovich Fomichov, who was born in Ukraine and was a participant in the French Resistance Movement. Ivan Fedorovich was born on May 9th 1922 in Chapaev village (now it's called Slobozhanskoe, Kegichivskiy region) in Kharkov region. In May 1941 he enlisted into the army and on the 6th of July 1941 he was severely injured, imprisoned by the Germans, and taken to the hospital in the German town of Hammershtain. In October of 1942 he, along with other imprisoned soldiers was brought to France. Vasilij Taskin, Nikolay Nikitin, Ivan Golivets, Nikolay Shtikov and Ivan Fomichov happened to be in the same train car. They became friends for many years. Soviet people in France were helped by French, Polish, Chech, Belgian, Italian people and others. This group of imprisoned soldiers happened to be sent to a mining city Brivil in Lotaringia. They were housed in the same building, but they worked in different mines. Each soldier was attached to a hired French or Polish miner. The miners tried to help the confined soldiers as much as they could. They fed them, tried to make the work easier for the soldiers, and informed them about the events on the Soviet-German front. Despite the danger, the confined soldiers organized a secret group.

At one of their committee meeting it was decided to send Ivan Fomichov and Vasilij Taskin to Paris to establish relationships with the local partisans. For more than a month they tried to reach the capital of France with the help of French and Russian emigrants. They received new documents in Paris. Fomichov and Ivan Kuznitsov went to Normandy, where they headed the «Chapaev» and «Stalingrad» partisan groups. The patriots sabotaged many coups on the roads, and killed many of their enemies (the occupants and collaborators) along the way. They got acquainted with groups «de Goll» of Resistance Movement, who shared with them their weapon and bombs which were received from Britain. With the lapse of time the partisans moved to Bretan where they continued to fight against the enemy. In summer of 1944 I. Fomichov and I. Kuznetsov were invited to the Centre and then they were sent to Paris to form new partisan groups there. On August 19th 1944 in the capital of France the rise against the German occupants started. On the same day I. Fomichov and a group of the Soviet partisans were entrusted to clean the Grenel street (where the embassy of the Soviet Union was situated) from the Germans. After it was done, the partisans went further to the Bastilia Square. There was a fight with the Germans near one of the crossroads where Fomichov was wounded. After his medical treatment was finished Ivan Fedorovich returned home. He worked at the local plant which produced sugar, and then he worked at a compressor station of gas industry. With the lapse of time he got married. Ivan Fomichov died in 2007.

Key words: France, Second World War, Ivan Fedorovich Fomichov, the Resistance Movement, partisans, «Chapaev» group, confinement, imprisoned soldiers, internationalism, occupants, the rise, sabotage.

Отримано: 24.08.2017

УДК 929Пасічник

О. Є. Зубко

**ТРОХИМ ІВАНОВИЧ ПАСІЧНИК (1896–1968). «ЧЕТВЕРТИЙ»
З КОГОРТИ «ВИКЛАДАЧІВ-ПОДОЛЯН» УКРАЇНСЬКОГО
ВИЩОГО (ВИСОКОГО) ПЕДАГОГІЧНОГО ІНСТИТУТУ
ІМ. М. ДРАГОМАНОВА В ПРАЗІ**

Український вищий (високий) педагогічний інститут ім. М. Драгоманова в Празі (1923-1933) – провідний осередок української педагогічної науки і перший за межами України вищий педагогічний навчальний заклад – був відкритий з ініціативи Українського Громадського комітету в Празі в 1923 році. Пройшовши складний шлях організації, УВПІ готував потужні кадри українських культурно-політичних борців. На його трьох факультетах (історично-літературному, математично-природничому та музично-педагогічному) навчалося чимало відомих діячів: Олена та Михайло Теліги, Олег Кандиба-Ольжич, Леонід Мосендз, Галина Мазуренко-Боголюбова, Юрій Дараган, Людмила Красковська та інші. І це було не дивно, бо крім видатного студентства, вуз мав добру плеяду викладачів. Зокрема, тут працювали: Леонід Білецький, Софія Русова, Сергій Шелухін, Дмитро Дорошенко, Агенор Артимович, Василь Сімович, Аркадій Животко, Максим Славінський, Степан Рудницький, Степан Сірополко, Володимир Січинський. Драгоманівський інститут мав власне видавництво «Сіач», потужну бібліотеку. Його складови-